

Οικοκοινότητες στον Ελλαδικό Χώρο: Διερεύνηση των Αρχών, των Χαρακτηριστικών και των Δυνατοτήτων Συμβολής τους στην Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη των Απομονωμένων Περιοχών

Χ. Ράπτη, Μηχανικός Μεταλλείων – Μεταλλουργός

Γ. Κωνσταντόπουλος, Ηλεκτρολόγος Μηχανικός και Τεχνολογίας Υπολογιστών

Κ. Αγγελούση, Δασολόγος

Α. Κοκκάλας, Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών

Περίληψη

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής στην Ελλάδα, όπως στις περισσότερες κοινωνίες του λεγόμενου δυτικού κόσμου, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί μέχρι σήμερα, έχει οδηγήσει σε πολυδιάστατη κρίση με αποτέλεσμα σημαντικός αριθμός ανθρώπων να στρέφεται στην αναζήτηση εναλλακτικών μοντέλων διαβίωσης, όπως για παράδειγμα οι οικοκοινότητες. Η τάση αυτή, παρά την περιορισμένη έκτασή της, αξίζει να ιδωθεί υπό το πρίσμα του προβλήματος της οικιστικής εγκατάλειψης μεγάλων τμημάτων της ελληνικής επικράτειας, όπως οι ορεινές περιοχές. Η μεθοδολογική προσέγγιση που επιλέχθηκε για την προσέγγιση του θέματος των οικοκοινοτήτων, με απώτερο στόχο να διαπιστωθεί εάν αυτές έχουν την δυναμική να άρουν την απομόνωση των ορεινών και γεωγραφικά απομονωμένων περιοχών, αποτελείται από τα εξής στάδια: 1) τη συγκέντρωση και ανασκόπηση των βιβλιογραφικών πηγών, 2) τη συλλογή στοιχείων και πληροφοριών για λειτουργούσες οικοκοινότητες στον ευρωπαϊκό χώρο, 3) τον εντοπισμό και ανασκόπηση αντίστοιχων εγχειρημάτων στην Ελλάδα, 4) την πρωτογενή επιτόπια έρευνα και την διεξαγωγή συνεντεύξεων με μέλη οικοκοινοτήτων, και 5) την επεξεργασία των στοιχείων που συνελέγησαν από την επιτόπια έρευνα, για την εξαγωγή των συμπερασμάτων.

Η παρούσα μελέτη βασίστηκε για την διεξαγωγή συμπερασμάτων, κατά κύριο λόγο στην αξιολόγηση των πρωτογενών δεδομένων που συγκεντρώθηκαν κατά την επιτόπια έρευνα της ομάδας μελέτης. Τα κυριότερα συμπεράσματα που εξήχθησαν είναι τα εξής: κατά πρώτον, οι οικοκοινότητες εμφανίζουν ομοιομορφία ως προς τις βασικές αρχές τους, αλλά και ποικιλία ως προς τα ειδικότερα χαρακτηριστικά τους, δεύτερον, το περιβαλλοντικό αποτύπωμα των οικοκοινοτήτων καταδεικνύει ότι αποτελούν ένα φιλικό μοντέλο διαβίωσης προς το φυσικό περιβάλλον, αλλά υφίστανται πολλά εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν ώστε να μπορέσουν, μελλοντικά, να εξελιχθούν σε ένα βιώσιμο μοντέλο κοινού βίου και τρίτον ότι τα εγχειρήματα που καταγράφηκαν εντός του ελληνικού χώρου, αν και έχουν προοπτικές, δεν αξιολογούνται ως «ώριμα» για να συμβάλλουν στην άρση της απομόνωσης των γεωγραφικά απομονωμένων περιοχών.

Εισαγωγή

Ο ομαδικός τρόπος ζωής αποτελεί τη θεμέλιο λίθο της ανθρώπινης ιστορίας, καθώς η μετάβαση, από τις πρωτόγονες εξισωτικές κοινωνίες στις σύγχρονες πιο σύνθετες, έγινε στην βάση δύο συνιστωσών, της «Φύσης» και της «Κοινότητας». Στόχο της συμβίωσης των ανθρώπων, τότε και σήμερα, αποτελεί κατ' αρχήν η διασφάλιση της επιβίωσης και ακολούθως η επιδίωξη της ευζωίας.

Η βιομηχανική επανάσταση αποτελεί καμπή για την ανθρωπογεωγραφία στον πλανήτη γη, καθώς ήταν η απαρχή της επιβολής της εξουσίας του ανθρώπου στον πλανήτη Γη, με αποτέλεσμα την δημιουργία κρίσεων τόσο σε ανθρωπογενές επίπεδο, όσο και σε

περιβαλλοντικό. Χαρακτηριστικό δείγμα αποτελεί η επινόηση του όρου «ανθρωπόκαινο», ο οποίος είναι υπό διαμόρφωση.

Κομμάτι του παραπάνω μωσαϊκού αποτελεί η σημερινή παγκόσμια πολυδιάστατη κρίση η οποία προκαλεί σημαντικούς κοινωνικο-οικονομικό-χωρικούς μετασχηματισμούς και στην Ελλάδα, ιδιαίτερα από το 2008 μέχρι σήμερα. Παρατηρούνται δύο σημαντικές κοινωνικές- δημογραφικές τάσεις, πέραν της μαζικής πλέον εξόδου των νέων προς το εξωτερικό, οι οποίες συνίστανται είτε γύρω από μία εθελούσια αποαστικοποίηση και επαναγοτοποίηση, είτε γύρω από την παραμονή στην πόλη και την προσπάθεια δημιουργίας συλλογικών εγχειρημάτων αλληλεγγύης και αυτοδιαχείρισης μέσα σ' αυτή (Βαβάλιου, 2015).

Η εμφάνιση, με όλο και εντονότερο ρυθμό, εγχειρημάτων οικοκοινοτήτων, στην σημερινή εποχή, ίσως, καταδεικνύει την ανάγκη, όσων την επιλέγουν, του συνδυασμού ενός κοινοτικού τρόπου συμβίωσης, με μία οργάνωση των καθημερινών δραστηριοτήτων με τρόπο που να δίνονται απαντήσεις σε προβλήματα του σύγχρονου τρόπου ζωής και σε ζητήματα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος.

Οι σύγχρονες Οικοκοινότητες στην Ελλάδα, εντός ή εκτός αστικού χώρου, λειτουργούν περισσότερο ως χώροι έρευνας και ολιστικής εκπαίδευσης παρά ως πρόταση για αποκέντρωση και ανάπτυξη μικρής γεωργικής παραγωγής (Άνεμος, 2015). Σχεδόν σε όλες τις ελληνικές πόλεις, καταγράφονται προσπάθειες, δίκτυα και πρωτοβουλίες (<http://www.enallaktikos.gr/>) που γεννήθηκαν και δραστηριοποιούνται στο αστικό περιβάλλον, σε μια προσπάθεια αναζήτησης μιας πιο οικολογικής, συνεργατικής και βιώσιμης ανθρώπινης ζωής, μέσα από νέα μοντέλα συμβίωσης και συνεργασίας.

Στην παρούσα μελέτη, η οποία επικεντρώνεται αποκλειστικά σε εξωαστικές οικοκοινότητες, δίνονται οι ορισμοί του τι συνιστά μια οικοκοινότητα και ποια είναι τα χαρακτηριστικά αυτής, βάσει της παγκόσμιας βιβλιογραφίας και ακολούθως, διερευνώνται οι ρίζες του κοινοτισμού σε παγκόσμιο επίπεδο, αλλά και στην Ελλάδα. Εν συνεχεία, παρουσιάζονται ενδεικτικά παραδείγματα από εγχειρήματα οικοκοινοτήτων στον παγκόσμιο και ελλαδικό χώρο, τα οποία επιλέχθηκαν και καταγράφηκαν, από την ομάδα μελέτης. Η επεξεργασία των πληροφοριών που συγκεντρώθηκαν από τις τέσσερις μελέτες περίπτωσης, που θα παρουσιαστούν, οδήγησαν σε συμπεράσματα σχετικά με το αν και κατά πόσο αυτού του είδους τα εγχειρήματα μπορούν να συμβάλλουν στην άρση της απομόνωσης των ορεινών περιοχών.

Μεθοδολογική προσέγγιση

Η διερεύνηση των προοπτικών που μπορούν να προσφέρουν οι οικοκοινότητες για την επανεκκίνηση των γεωγραφικά απομονωμένων ορεινών ελληνικών περιοχών, ακολούθησε τα εξής βήματα:

1. Συγκέντρωση και ανασκόπηση των βιβλιογραφικών πηγών που αποτέλεσαν το θεωρητικό πλαίσιο του κινήματος των οικοκοινοτήτων παγκοσμίως, με στόχο την κατανόηση των αρχών και των στόχων τους.
2. Συλλογή στοιχείων και πληροφοριών για λειτουργούσες οικοκοινότητες στον ευρωπαϊκό χώρο, ώστε να αποτυπωθεί η φυσιογνωμία και λειτουργία τους.
3. Εντοπισμός και ανασκόπηση αντίστοιχων εγχειρημάτων στην Ελλάδα, με βάση τον βαθμό «ωριμότητάς» τους.
4. Πρωτογενής επιτόπια έρευνα για τις τέσσερις μελέτες περίπτωσης και συνεντεύξεις με μέλη τους, με σκοπό τον εντοπισμό των δομικών συστατικών συνοχής και λειτουργίας των οικοκοινοτήτων αυτών.
5. Επεξεργασία των στοιχείων που συνελέγησαν από την επιτόπια έρευνα.
6. Εξαγωγή συμπερασμάτων.

Ορισμός του όρου «οικοκοινότητα»

Το Παγκόσμιο Κίνημα Οικοχωριών (Global Eco-village Movement), μια μη κερδοσκοπική οργάνωση που συνδέει το ποικιλόμορφο παγκόσμιο κίνημα των αυτόνομων οικολογικών χωριών και των συναφών εγχειρημάτων, περιγράφει τις οικοκοινότητες ως αστικές ή αγροτικές κοινότητες ανθρώπων που προσπαθούν να ενσωματώσουν ένα υποστηρικτικό κοινωνικό περιβάλλον με χαμηλή επίπτωση τρόπου ζωής. Για να επιτευχθεί αυτό, ενσωματώνονται διάφορες πτυχές οικολογικού σχεδιασμού, αεικαλλιέργειας (permaculture), οικολογικής δόμησης, πράσινης παραγωγής, εναλλακτικές πηγές ενέργειας και πρακτικές οικοδόμησης κοινότητας (community building practices). Οι αρχές αυτές βρίσκονται στον πυρήνα των περισσότερων ορισμών που απαντώνται στη παγκόσμια βιβλιογραφία. Για παράδειγμα ο Wiberg K. (1998) ορίζει ως οικοκοινότητα το χώρο όπου ζουν οι άνθρωποι σε αρμονία με την φύση, έχοντας κοινωνικές δομές στη βάση της κοινοκτημοσύνης και την κοινής ευθύνης. Οι Jackson και Svensson (2002) την ορίζουν ως μια κοινότητα ανθρώπων που προσπαθούν να ζήσουν με έναν αειφόρο τρόπο ζωής σε αρμονία μεταξύ τους, άλλα και με τα έμβια όντα και τη γη. Αντίστοιχα, οι Robert και Diane Gilman (Joseph et al. 2003) ορίζουν μια οικοκοινότητα ως «έναν οικισμό ανθρώπινης κλίμακας, ο οποίος είναι αρμονικά ενταγμένος στο φυσικό περιβάλλον και υποστηρίζει την υγιή ανθρώπινη ανάπτυξη με επιτυχία στο αόριστο μέλλον». Ο σκοπός τους είναι να συνδυάσουν ένα υποστηρικτικό κοινωνικό-πολιτιστικό περιβάλλον με έναν τρόπο ζωής με χαμηλό αντίκτυπο (Pathiraja et al. 2007).

Κοινή συνισταμένη των εγχειρημάτων οικοκοινοτήτων αποτελεί ο ενστερνισμός ενός κοινού οράματος (κοινωνικό, πολιτικό ή πνευματικό), με εφαρμογή συνεργατικής λογικής στην καθημερινότητα και παράλληλα την επίτευξη μικρού περιβαλλοντικού αποτυπώματος. Παρά την διαφοροποίηση της ονομασίας των εγχειρημάτων (οικοκοινότητα, οικοχωριό, οικοδήμοι) με βάση το πλήθος των συμμετεχόντων τους, απλουστευτικά, συνήθως, χρησιμοποιείται ο όρος «οικοκοινότητα» για να περιγράψει όλες τις παραπάνω περιπτώσεις.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα οικοκοινοτήτων

Από την μελέτη της βιβλιογραφίας και από τα πρωτογενή στοιχεία που συγκεντρώθηκαν, στα πλαίσια της παρούσας μελέτης, διαμέσου των συνεντεύξεων με μέλη εγχειρημάτων οικοκοινοτήτων εντός του ελλαδικού χώρου, καταγράφηκαν τα παρακάτω κοινά χαρακτηριστικά που φέρουν αυτές οι κοινότητες:

<u>Χαρακτηριστικά</u>	<u>Περιγραφή</u>
Μόνιμοι κάτοικοι/ μέλη	Η ύπαρξη μόνιμου πληθυσμού που διαμένει εντός των ορίων της κοινότητας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την σύσταση οικοκοινότητας
Περιορισμένος αριθμός ατόμων	Ο αριθμός μελών τους επιτρέπει να αναγνωρίζουν και να αναγνωρίζονται μεταξύ τους, ενώ αισθάνονται ότι δύνανται να ασκήσουν επιρροή (human-scale).
Συλλογική λήψη αποφάσεων	Υπάρχουν συλλογικές διαδικασίες για τη λήψη αποφάσεων που αφορούν την δομή και την λειτουργία της οικοκοινότητας με ισότιμο ρόλο κάθε μέλους.
Κοινοκτημοσύνη	Η γη και τα μέσα παραγωγής θεωρούνται κοινό κτήμα όλων των μελών, ανεξαρτήτως του τρόπου απόκτησης τους, και παραχωρούνται για χρήση και όχι για κατοχή.

Πλήρως λειτουργικός οικισμός	Διεξάγονται βασικές λειτουργίες όπως διαμονή, σίτιση, κατασκευές, ψυχαγωγία, κοινωνική ζωή, και εμπόριο, στα πλαίσια μιας ισορροπημένης ζήτησης, προς ελαχιστοποίηση της αλληλεπίδρασης με την περιβάλλουσα
Εξωστρέφεια	Χαρακτηρίζει, ιδανικά, τις σχέσεις των μελών της οικοκοινότητας, με το εξωτερικό περιβάλλον (ντόπιο πληθυσμό, επισκέπτες κοκ).
Παραγωγικές δραστηριότητες	Οι παραγωγικές δραστηριότητες αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη μόνιμου πληθυσμού.
Υποστηρίζει την υγιή ανθρώπινη ανάπτυξη	<ul style="list-style-type: none"> • Ισορροπία μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής ζωής • Ενθάρρυνση της αλληλεπίδρασης των μελών της κοινότητας και υποστήριξη ποικίλων δραστηριοτήτων • Ισορροπημένη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη όλων των πτυχών της ανθρώπινης ζωής, (σωματικά, συναισθηματικά, ψυχικά και πνευματικά), ως άτομο και ως μέλος της κοινότητας
Μπορεί να συνεχιστεί με επιτυχία στο αόριστο μέλλον	<ul style="list-style-type: none"> • Δέσμευση προς την κατεύθυνση της δικαιοσύνης και της μη εκμετάλλευσης • Σεβασμός στο ανθρωπογενές και φυσικό περιβάλλον. • Μείωση της εξάρτησης από το εξωτερικό περιβάλλον της οικοκοινότητας, με μεγαλύτερη αυτόρκεια
Δεν επιφέρει επιβλαβείς συνέπειες στο φυσικό κόσμο	<ul style="list-style-type: none"> • Τα μέλη δεν προσπαθούν να κυριαρχήσουν πάνω στη φύση, αλλά να βρουν ισότητα τη θέση τους μέσα σε αυτή • Κυκλική χρήση των υλικών και φυσικών πόρων, μέσω ανακύκλωσης, κομποστοποίησης και επαναχρησιμοποίησης τους • Παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας • Αποφυγή χρήσης τοξικών και επιβλαβών ουσιών • Διατήρηση των φυσικών οικοτόπων • Επιτόπια παραγωγή τροφίμων • Δόμηση με φυσικά/οικολογικά υλικά

Ιστορική αναδρομή στις ρίζες των οικοκοινοτήτων

Ένα βασικό χαρακτηριστικό των οικοκοινοτήτων αποτελεί η έννοια της κοινοκτημοσύνης. Ο όρος «κοινά», ήδη από την αρχή του Μεσαίωνα στην Ευρώπη, είχε συνδεθεί με την κοινή χρήση των πλουτοπαραγωγικών πηγών από τους γύρω οικισμούς σε κάθε περιοχή. Αυτό το παραδοσιακό κοινοκτητικό σύστημα διατηρείται ακόμη σε μερικές περιοχές των Άλπεων, στην Ελβετία, σε αγροτικές περιοχές αναπτυσσόμενων χωρών και φυσικά και στον ελλαδικό χώρο(κοινά καλοκαιρινά βοσκοτόπια).

Σε υπέρβαση του γεωργικού τομέα,ο όρος χρησιμοποιείται σήμερα στις οικονομικές και κοινωνικές επιστήμες για τα παραδοσιακά κοινά αγαθά (π.χ το δικαίωμα χρήσης των παραλιών, του καθαρού αέρα, πόσιμου νερού κοκ), αλλά και για αγαθά σχετικά με την έρευνα και την τεχνολογία (πχ.ελεύθερα λογισμικά).Στην βάση των αξιών χρήσης που έχουν, τότε και σήμερα, αυτά τα κοινά αγαθά, συγκροτούνταν και αντίστοιχες ανθρώπινες συλλογικότητες για την καλύτερη δυνατή χρήση και διαχείρισή τους. Παρακάτω θα

αναφερθούν, μερικά μόνο, παραδείγματα κοινοτήτων κοινοκτημοσύνης που καταγράφηκαν σε ευρωπαϊκό έδαφος.

Οι κοινότητες Markgenossenschaften

Οι κοινότητες Markgenossenschaften, ή αλλιώς οι Μαρκ, είχαν δημιουργηθεί από γερμανικά, κυρίως, φύλα κατά την ύστερη ρωμαϊκή εποχή, στις περιοχές γύρω από τον Ρήνο και βόρεια του Δούναβη. Στις κοινότητες αυτές, η γη ήταν ιδιοκτησία όλων των οικογενειών που κατοικούσαν εκεί, θεωρούνταν κοινή κληρονομιά και καλλιεργούνταν από κοινού. Σε κάποιες, από αυτές τις κοινότητες, η γη μοιράζονταν για χρήση, όχι όμως για κτήση και σε κάθε περίπτωση οι κοινοτικές εργασίες γίνονταν από κοινού. Για κάθε ζήτημα αποφάσιζε η συνέλευση και οι όποιες διαφορές των κατοίκων επιλύονταν στο δικαστήριο της κοινότητας. Με το πέρασμα του χρόνου η μορφή των μαρκ άλλαξε, έως ότου η δημιουργία του αστικού κεντρικού κράτους τις αφομοίωσε και σταδιακά τις εξαφάνισε.

Οι κοινότητες των Μιρ

Ο θεσμός των Μιρ στη Ρωσία, ήταν μια μορφή αυτοοργάνωσης που λειτουργούσε με δημοκρατική συγκρότηση και αλληλέγγυα ευθύνη μεταξύ των μελών της, από τον 11ο αιώνα και μετά αδιαλείπτως. Το γεγονός ότι ο θεσμός των Μιρ κάλυπτε σε πολλές περιφέρειες το 60% του αγροτικού πληθυσμού, δείχνει πως ήταν κοινωνικά αποδεκτός. Τα Μιρ έμοιαζαν με τις γερμανικές κοινότητες Μαρκ, καθώς και εδώ υπήρχαν χαρακτηριστικά όπως η κοινοκτημοσύνη (αναδασμός της γης ανά ένα έως τρία χρόνια), η γενική συνέλευση των μελών, η συλλογική καταβολή φόρων κ.ο.κ. Στην σταδιακή αποσύνθεση των Μιρ συνετέλεσαν πολλοί παράγοντες, μεταξύ των οποίων η εμπορευματοποίηση της αγροτικής παραγωγής, ενώ η τελική τους εξαφάνιση έγινε μετά την επανάσταση του 1917 στη Ρωσία.

Ο κοινοτισμός στον ελληνικό χώρο

Ο ελληνικός χώρος, στα βυζαντινά μάλιστα όρια του, αλλά και στη συνέχεια κάτω από την οθωμανική κυριαρχία, έχει να επιδείξει χιλιάδες υποδείγματα κοινοτικής οργάνωσης του βίου, έτσι που να μπορεί να ισχυριστεί κανείς, ότι ο κοινοτισμός υπήρξε, επί σειρά αιώνων, κυρίαρχο παράδειγμα πολιτικής, κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης. Από την Ομοσπονδία των Ζαγοροχωρίων, τις αυτόνομες κοινότητες νησιών του Αιγαίου, μέχρι τα αυτοδιοικούμενα χωριά του Πηλίου, τα παραδείγματα είναι πολλά και διάσπαρτα ανά την Ελλάδα. Μάλιστα, στο χωριό Αμπελάκια, του νομού Λάρισας (χτισμένο στις βορειοδυτικές πλαγιές του όρους Όσσα), έγινε το 1778 η ίδρυση του πρώτου συνεταιρισμού, παγκοσμίως, με συνεργατικούς κανόνες καθολικής συμμετοχής των κατοίκων στις παραγωγικές και εμπορικές δραστηριότητες, για πάνω από τριάντα χρόνια (1780-1812) (Κολέμπας, 2015). Το κοινοτικό πνεύμα υπήρχε στην Ελλάδα, λοιπόν, κυρίως στις απομονωμένες διεσπαρμένες κοινότητες, έως ότου αυτές διαλυθούν την περίοδο της εκβιομηχάνισης. Μάλιστα, με τον Νόμο ΔΝΖ'/1912, περί συστάσεως Δήμων και Κοινοτήτων, αναγνωρίζεται η αγροτική κοινότητα ως αυτοδιοικούμενη περιοχή και εισάγεται στη διοίκηση των κοινοτήτων η αρχή της αυτενέργειας, με το κοινοτικό συμβούλιο να διοικεί τις τοπικές υποθέσεις της κοινότητας. Από το 1912-1984 εκδόθηκαν πάνω από 130 νομοθετήματα για τους δήμους και τις κοινότητες (Πανταζόπουλος, 2013).

Μελέτες Περίπτωσης Οικοκοινοτήτων

Διεθνή παραδείγματα

Damanhur

Στη βόρεια Ιταλία, μεταξύ των πόλεων Τορίνο και Αόστα, στην κοιλάδα Valchiusella βρίσκεται η ένωση κοινοτήτων Damanhur, η οποία αριθμεί συνολικά 600 άτομα και βασίζεται σε αρχές όπως η αλληλεγγύη, η αγάπη και ο σεβασμός προς το φυσικό περιβάλλον. Η κοινότητα Damanhur ιδρύθηκε το 1975 ως μια ομοσπονδία από κοινότητες, με δικό της

«Σύνταγμα» και εσωτερικό νόμισμα, ενώ οι δραστηριότητές της εκτείνονται σε τομείς όπως, ο πολιτισμός, η τέχνη, η εκπαίδευση, η επιστήμη και η τεχνολογία. Σημαντικό ρόλο στην επιτυχία του εγχειρήματος διαδραματίζουν τα εργαστήρια εκμάθησης και πειραματισμού με βιώσιμους τρόπους ζωής, σε αρμονία με τη φύση, τα οποία απευθύνονται σε μη μόνιμα μέλη και επισκέπτες.

Οι πολίτες της Damanhur εφαρμόζουν τεχνικές βιολογικής καλλιέργειας και κτηνοτροφίας, κατασκευάζουν κτήρια με βάση τις αρχές βιοκλιματικού σχεδιασμού και έχουν ιδρύσει συνεταιριστικές εταιρείες στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Κεντρική φιλοσοφία των δράσεων τους είναι η εφαρμογή ολιστικών και περιβαλλοντικά φιλικών μεθόδων, με χρήση των επιτευγμάτων της επιστήμης και της τεχνολογίας. Στόχος τους είναι «η προστασία της ζωής σε όλες τις μορφές της, αφήνοντας τη χαμηλότερη δυνατή επίπτωση στο περιβάλλον»(damanhur.org). Το 2005, Damanhur έλαβε αναγνώριση από το Παγκόσμιο Φόρουμ των Ηνωμένων Εθνών, ως πρότυπο για μια βιώσιμη κοινωνία.

Findhorn

Η κοινότητα Findhorn αποτελεί μέρος ενός οράματος που άρχισε να υλοποιείται σταδιακά από το 1962 και βρίσκεται σε εξέλιξη μέχρι σήμερα, υπό την μορφή ενός οργανισμού με το όνομα Findhorn Foundation. Οι εγκαταστάσεις του βρίσκονται στην περιοχή Moray, στη βορειοανατολική ακτή της Σκωτίας, ανάμεσα στις πόλεις Ινβερνές και Αμπερντίν. Η οικoinότητα άρχισε να δομείται από το 1985, μέσα στα όρια ενός πάρκου 30 στρεμμάτων, το οποίο κάποτε ήταν πάρκο για τροχόσπιτα. Σήμερα αποτελεί ένα κέντρο «ολιστικής» εκπαίδευσης, με 300 μόνιμους κατοίκους και χιλιάδες επισκέπτες, από όλο τον κόσμο, κάθε χρόνο.

Η οικοκοινότητα διαθέτει περισσότερα από 100 οικολογικά κτίρια, βιολογικό σύστημα επεξεργασίας λυμάτων και ένα ολοκληρωμένο σύστημα ανακύκλωσης. Παράγει ενέργεια από τέσσερις ανεμογεννήτριες, ενώ συμμετέχει και στο πρόγραμμα “Origin” (The Origin Project, origin-energy.eu) το οποίο στοχεύει στον συγχρονισμό των ενεργειακών αναγκών με την τοπικά παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια. Ακόμα, διαθέτει πολυάριθμα ηλιακά συστήματα θέρμανσης νερού, ενώ, το 2010, εγκατέστησε και ένα λέβητα βιομάζας 250 kW, για να εξυπηρετήσει την κεντρική περιοχή του πάρκου. Μέσω όλων αυτών των δραστηριοτήτων στο “χωριό” του Findhorn, έχουν επιτύχει να έχουν ένα οικολογικό αποτύπωμα που είναι περίπου το μισό του εθνικού (για το Ηνωμένο Βασίλειο) κατά μέσο όρο(findhorn.org).

Εικόνα 1. Το κοινοτικό κέντρο του Findhorn (findhorn.org)

Foto 1. The community center of Findhorn

Η λειτουργία, τόσο του Ιδρύματος Findhorn, όσο και του οικοχωριού που έχει δημιουργήσει, βασίζεται στις αρχές της συνεργατικής δομής οργάνωσης (share-issuing community co-operative) και στο τοπικό τους νόμισμα. Αξίζει, τέλος, να αναφερθεί ότι η κοινότητα αυτή αποτελεί και ιδρυτικό μέλος του Παγκόσμιου Δικτύου Οικολογικών Χωριών (Global Ecovillage Network - GEN).

Tamera

Η κοινότητα Tamera είναι το αποτέλεσμα αρκετών χρόνων θεωρητικής έρευνας και κοινοτικής δουλειάς που ξεκίνησε το 1968 στη Γερμανία, και υλοποιήθηκε το 1995 στην Πορτογαλία σε μία έκταση 134 εκταρίων ημιορεινής περιοχής στη νότια Πορτογαλία, σε εγκαταστάσεις και κτήρια εγκαταλειμμένων χωριών. Σήμερα, υπάρχουν 170 άνθρωποι που ζουν στη Tamera και εργάζονται οργανωμένοι σε μια ποικιλία ομάδων εργασίας.

Βασικές αρχές της κοινότητας είναι η εντατική συμμετοχή των μελών στη ζωή της κοινότητας και η αμοιβαία υποστήριξη, ώστε να γίνει εφικτή η κατασκευή ενός μοντέλου για τις μελλοντικές γενιές, στο οποίο η τεχνολογία και η οικολογία θα συνδυάζονται με ουσιαστικό τρόπο. Η οικολογική και τεχνολογική έρευνα περιλαμβάνει την εφαρμογή τεχνικών ορθής χρήσης των υδάτινων πόρων, την αυτονομία στον τομέα της ενέργειας και την αυτάρκεια στον διατροφικό τομέα.

Μελέτες περιπτώσεις στην Ελλάδα

Free & Real

Η κοινότητα Free & Real της οποίας το όνομα είναι ένα ακρωνύμιο του “Freedom of Resources for Everyone, Everywhere & Respect, Equality, Awareness and Learning” (Ελευθερία Πόρων για Όλους Παντού & Σεβασμός, Ισότητα, Αντίληψη και Γνώση) βρίσκεται, εδώ και περίπου δύο χρόνια στην κορυφή του Τελέθριουόρους της Βόρειας Εύβοιας, στα 450 μέτρα υψόμετρο, σε μία έκταση 12.000 τετραγωνικών μέτρων. Η κοινότητα αριθμεί, περίπου, επτά μόνιμα μέλη, τα οποία χαρακτηρίζουν το εγχείρημά τους, όχι ως «οικοκοινότητα», αλλά σαν «μία προσπάθεια διερεύνησης του τρόπου δημιουργίας μιας οικοκοινότητας και σαν μία συνύπαρξη ατόμων που ενστερνίζονται κοινές αξίες για την κοινωνική συμβίωση και το περιβάλλον». Σκοπός της ομάδας είναι η διερεύνηση των δυνατοτήτων της να επιτύχει αυτάρκεια σε βασικούς τομείς, ενώ, παράλληλα, συμμετέχουν σε ελληνικά και διεθνή δίκτυα οίκο-κοινοτήτων, όπως το GEN (Global Ecovillage Network).

Η δομή της κοινότητας βασίζεται στις αρχές της αλληλεγγύης, της συνεργασίας και της ανιδιοτελούς προσφοράς. Βασική επιδίωξη των μελών είναι η επαναπροσέγγιση των καθημερινών πρακτικών τους σε ζητήματα, όπως η κατανάλωση, η αυτάρκεια, οι ανθρώπινες σχέσεις, η προστασία του περιβάλλοντος, η πνευματική και σωματική ανάπτυξη, ο βαθμός χρήσης νέων τεχνολογιών.

Το δομημένο περιβάλλον της κοινότητας έχει σχεδιαστεί με συνδυασμό κτηρίων κατοικίας και κοινόχρηστων χώρων και εγκαταστάσεων. Η κατασκευή κτιρίων και υποδομών βασίζεται σε ποικίλες τεχνικές, με κοινό παρονομαστή το μικρότερο αποτύπωμα στο περιβάλλον, την επιτυχή οργάνωση, τον χαμηλό προϋπολογισμό, την ασφάλεια και την διαθεσιμότητα των υλικών. Αντίστοιχες προσπάθειες, αρμονικής ένταξης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον, γίνονται σε τομείς όπως, η καλλιέργεια των αναγκαίων για τη διατροφική αυτάρκεια προϊόντων, η διαχείριση των απορριμμάτων και η παραγωγή ενέργειας.

Εικόνα 2. Κατασκευή γεωδαιτικού θόλου και οι καλλιέργειες στο κτήμα των Free & Real
Foto 2. Geodesic dome and crops at the Free & Real site

Οικοκοινότητα Σκάλα

Το οικοχωριό Σκάλα είναι ένα αγρόκτημα με οικίες, που βρίσκεται Νοτιοανατολικά του νομού Θεσσαλονίκης, κοντά στο φαράγγι της Σκάλας, μια προστατευόμενη περιοχή υψηλής φυσικής αξίας. Πρόκειται για μια «προσπάθεια διαμόρφωσης και υλοποίησης ενός οικολογικού και κοινοτικού τρόπου ζωής», η οποία ξεκίνησε το 1998 με την αγορά της έκτασης. Το 2004, χτίστηκε το πρώτο οίκημα και από το 2012 εγκαταστάθηκαν μόνιμα οι πρώτες δυο οικογένειες. Οι κάτοικοι είναι, επίσης, μέλη του GEN (Global Ecovillage Network), με ενεργό συμμετοχή στις εργασίες του. Βασικές αρχές του είναι η επικοινωνία – κοινωνικότητα, η πνευματικότητα, ο σεβασμός στη φύση και τέλος η οικονομική αυτάρκεια.

Αυτό το διάστημα, στο οικοχωριό ζουν μόνιμα επτά ενήλικες και τέσσερα παιδιά., ενώ, ήδη, από το 2014, υπάρχει ένας πυρήνας δέκα και πλέον ατόμων που συνεισφέρει, εντατικά, στο εγχείρημα και λειτουργεί ως υποστηρικτική ομάδα. Η κοινότητα της Σκάλας είναι ανοιχτή σε φιλοξενία εθελοντών που θέλουν να διαμείνουν κάποιο διάστημα, με αντάλλαγμα έξι ώρες εθελοντική εργασία την ημέρα, σε τομείς όπως οι αγροτικές εργασίες, η συντήρηση ή κατασκευή νέων υποδομών, η μεταποίηση προϊόντων κ.α. Ένα μεγάλο ποσοστό εθελοντών είναι ξένοι επισκέπτες, οι οποίοι συχνά έχουν σχέσεις με άλλες οικοκοινότητες του εξωτερικού. Το οικοχωριό επιζητά την ένταξη νέων μόνιμων μελών, με μια ορισμένη διαδικασία, μέρος της οποίας αποτελεί μια δοκιμαστική χρονική περίοδος διαμονής και ενεργούς συμμετοχής στην κοινότητα για το νέο μέλος.

Εικόνα 3. Στιγμιότυπα από την ζωή στην «Σκάλα», αριστερά μέλη της κοινότητας κατασκευάζουν μια δεξαμενή νερού και δεξιά μια ανοιχτή συνέλευση.

Foto 3. Snapshots of everyday life in "Skala", on the left members of the community build a water tank and on the right the community having an open meeting.

Βασικές αξίες των συμμετεχόντων αποτελούν η εμπιστοσύνη, η αλληλεγγύη, η συνεργασία, η υπευθυνότητα, η διαφάνεια και η ανιδιοτελής προσφορά στο σύνολο. Δεδηλωμένος στόχος των μελών της Σκάλας είναι: *«να αποτελέσουν μια εναλλακτική πρόταση κοινωνικής οργάνωσης που θα μπορεί να προσφέρει τη δυνατότητα υγιούς και ελεύθερης ανάπτυξης των μελών της σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον και τις λειτουργίες του.»*

Στο οικοχωριό έχουν κατασκευαστεί, από τα άτομα της κοινότητας, διάφορες υποδομές και σταδιακά προστίθενται νέες. Τα κτήρια των οικιών, δύο οικίες για στέγαση και μια τρίτη για κοινόχρηστες εκδηλώσεις, έχουν σχεδιαστεί με βάση τις αρχές του βιοκλιματικού και ενεργειακής αυτονομίας σχεδιασμού, ενώ υπάρχει μέριμνα για ορθή χρήση υδάτινων πόρων, και διαχείριση των απορριμμάτων. Κύρια παραγωγική δραστηριότητα είναι η καλλιέργεια αγροτικών προϊόντων. Παράλληλα, υπάρχουν διάφορες ανοιχτές εκδηλώσεις που ανακοινώνονται, νωρίτερα, για να μπορούν να προσέλθουν ενδιαφερόμενοι.

Ελπιδοχώρι

Το Ελπιδοχώρι είναι ένα κτήμα 31 στρεμμάτων στην περιοχή της Αργολίδας. Βρίσκεται 130 χιλιόμετρα από την Αθήνα και λίγα μόνο χιλιόμετρα έξω από το Άργος. Στόχος της δημιουργία του είναι να αποτελέσει ένα πρακτικό παράδειγμα αυτάρκειας σε όλα τα επίπεδα, απευθυνόμενο, κυρίως, σε γονείς και παιδιά οι οποίοι απολαμβάνοντας την επαφή με τη φύση, έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν σε δραστηριότητες εναλλακτικής εκπαίδευσης. Βασικοί πυλώνες των δράσεων, που λαμβάνουν χώρα στο Ελπιδοχώρι, είναι η φυσική δόμηση, η βιολογική - βιοδυναμική καλλιέργεια, η εφαρμογή των αρχών της περμακουλτούρας, η καλλιέργεια βοτάνων, η ανακύκλωση, η συλλογή νερού, ο σεβασμός και η συνδημιουργία με την φύση ελαχιστοποιώντας το οικολογικό αποτύπωμα.

Η κ.α Χατζημιχαλάκη, ψυχολόγος στο επάγγελμα, είναι η ιδρύτρια του οράματος του Ελπιδοχωριού. Ξεκίνησε χωρίς να έχει την έννοια της οικοκοινότητας κατά νου. Η αρχή έγινε όταν επέλεξε την οργάνωση ενός εργαστηρίου φυσικής δόμησης, για να κατασκευάσει τις κτιριακές υποδομές που χρειαζόνταν ο χώρος για να διαμορφωθεί. *«Με αυτόν τον τρόπο ήρθα σε επαφή πρώτη φορά με τον χώρο τον «οικοκοινοτικό», μέσα από τους εθελοντές που ήρθαν στο εργαστήριο, οι οποίοι μου κοινώνησαν την ιδέα των οικοκοινοτήτων [...] Ονειρεύομαι έναν χώρο όπου θα δουλεύουμε με γονείς και παιδιά, δεν φανταζόμουν ότι αυτός ο χώρος θα μου ανήκε. Δεν πήγαινα να κάνω μια επιχείρηση. Είπα ότι θα ξεκινήσω και θα καλέσω ανθρώπους ομοιοδέατες, δηλαδή ανθρώπους που θέλουν να ασχοληθούν με την φύση, θέλουν να κάνουμε κάτι συλλογικό, να συμπορευτούμε »*

Ως εκ τούτου, το πλάνο εκκίνησης δημιουργίας του Ελπιδοχωριού στόχευσε την προσέλκυση ανθρώπων που εθελοντικά θα συνέβαλαν στη δημιουργία ενός εγχειρήματος αυτάρκειας, ενεργειακής και διατροφικής πρωτίστως, και σκοπό να προσομοιάσει τη λειτουργία με αντίστοιχες κοινότητες στο εξωτερικό όπως οι Findhorn και Damanhur.

Εικόνα 4. Άποψη κτιριακών εγκαταστάσεων στο Ελπιδοχώρι (elpidohori.gr)
Foto4. View of building infrastructure at Elpidohori

Βασικά εμπόδια για την ύπαρξη ενός αριθμού μόνιμων κατοίκων στον χώρο του Ελπιδοχωριού αποτέλεσαν οι περιορισμένες δυνατότητες απόκτησης εισοδημάτων, η μη υποστηρικτική στάση προς το εγχείρημα των κατοίκων των γύρω περιοχών, νομικά κενά που αφορούν τη λειτουργία τέτοιων κοινοτήτων, καθώς επίσης και η διάσταση απόψεων των συμμετεχόντων σε ζητήματα που είχαν να κάνουν με τη συλλογική δράση και το αξιακό πλαίσιο του εγχειρήματος. Παρά τις προσπάθειες για την άμβλυση των διαφορών και υπερπήδηση των παραπάνω προβλημάτων, το Ελπιδοχώρι δεν κατάφερε να αποκτήσει χαρακτηριστικά ενός μόνιμου κοινοτικού οικο-εγχειρήματος.

Σήμερα, το Ελπιδοχώρι έχει χάσει τον κοινοτικό του χαρακτήρα, καθότι συντηρείται ως μια αστική μη κερδοσκοπική οργάνωση. Η ιδρύτρια του θεωρεί ότι ένα επιτυχέστερο μοντέλο θα περιελάμβανε μια ομάδα/πυρήνα μελών, ικανών να περάσουν από την θεωρία στην πράξη. Οι νέες τεχνολογίες και η επιστημονική κατάρτιση θεωρεί, επίσης, ότι αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις, και ικανά εργαλεία για την συνεργασία και την ανταλλαγή εμπειρίας μεταξύ αντίστοιχων οικοκοινοτήτων.

The Meraki People

Η δράση του εγχειρήματος αυτού απέχει από τον τυπικό ορισμό μιας οικοκοινότητας. Ωστόσο, η ποικιλομορφία τέτοιου είδους προσπαθειών και κυρίως λόγω του απώτερου στόχου τους, για την αναβίωση και την άρση της απομόνωσης ομάδας ορεινής χωριών του Πάρωνα, την κατατάσσει σαν μια ενδιαφέρουσα μελέτη περίπτωσης. Σκοπός της ιδρύτριας του εγχειρήματος «Meraki People», κ.α Γαρδικιώτη, είναι η αναβίωση της παραγωγικής δραστηριότητας, στο χωριό Αι Γιάννης και στην ευρύτερη περιοχή στην οποία διαμένουν μόνο μερικές δεκάδες μόνιμοι κάτοικοι.

Ο στόχος της άρσης εγκατάλειψης της περιοχής οδήγησε στο σχεδιασμό ενός πλάνου επανατοποθέτησης παραγωγικών δραστηριοτήτων στην περιοχή, οι οποίες θα προσέλκυαν

νέους ανθρώπους, δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας. Στην προσπάθειά αυτή, αναζητήθηκαν λύσεις μέσω της δικτύωσης με άλλες κοινότητες ανά τον κόσμο. Στα πλαίσια αυτά, συνάφθηκε συνεργασία με το παγκόσμιο δίκτυο ZERI (Zero Emissions Research and Initiatives), το οποίο αναζητά καινοτόμες λύσεις σε προβλήματα, όπως η απομόνωση κοινοτήτων.

Επόμενο βήμα είναι η δημιουργία μιας ομάδας επιχειρηματικού σχεδιασμού με βάση τις αρχές της κυκλικής οικονομίας. Η εφαρμογή του βασίζεται στην σταδιακή ανάπτυξη παραγωγικών δραστηριοτήτων, οι οποίες θα συνδέονται μεταξύ τους, έτσι ώστε τα απόβλητα μιας παραγωγικής διαδικασίας να αποτελούν πρώτη ύλη της επόμενης. Οι Meraki People διατείνονται ότι αυτό το μοντέλο έχει την δυνατότητα να μετατρέψει άεργους ανθρώπους σε μετόικους των άδειων κοινοτήτων του βουνού. Πυλώνες αυτής της δράσης αποτελούν, η παράδοση που θα υποστηριχθεί από την τεχνολογία και η προστασία των φυσικών πόρων «*To Meraki People ευελπιστεί να γίνει ένα παραγωγικό κοινωνικό μοντέλο του 21^{ου} αιώνα*».

Τα μελλοντικά σχέδια της ομάδας-πυρήνα των «Meraki People» συνοψίζονται στα εξής τρία βήματα: α) δοκιμαστική κατασκευή παραγωγικής μονάδας μανιταριών, β) Δημιουργία Αγροτικής, Συνεργατικής και Πολιτισμικής Ακαδημίας «εφηρμοσμένης γνώσης», για προσφορά γνώσης και πρακτικής εμπειρίας στους ενδιαφερόμενους, γ) υλοποίηση συνεδρίου (World Health Innovation Summit), με αντικείμενο την «ανθρώπινη ευεξία», συμπεριλαμβάνοντας θεματικές όπως υγεία, άθληση, εναλλακτικές θεραπείες γαστρονομία κ.α.

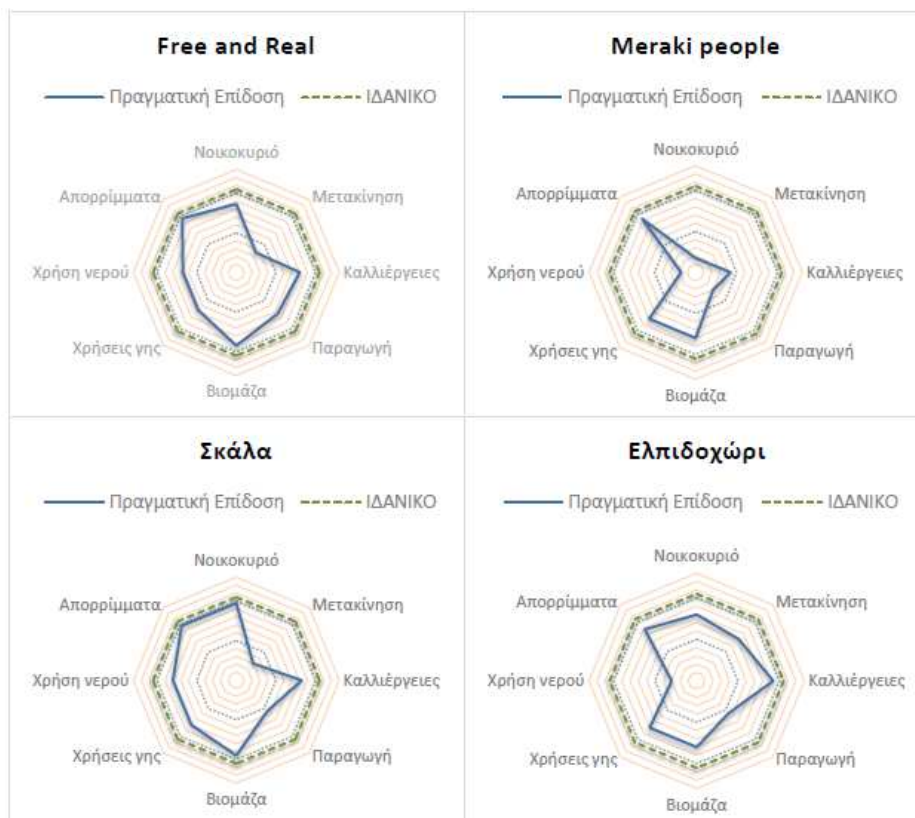
Οι Meraki People επιδιώκουν το σχεδιασμό δραστηριοτήτων σε μικρή κλίμακα, με σκοπό την μελλοντική επέκταση, αλλά με γνώμονα πάντα τον «άνθρωπο» και την ευημερία του. Οι δραστηριότητες θα εντάσσονται χωρίς επιβλαβείς συνέπειες στο φυσικό κόσμο και θα μπορούν να συνεχιστούν με επιτυχία σε βάθος χρόνου. Το στοίχημα τους είναι η ενεργή συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού με ημερίδες ενημέρωσης και την προβολή της δραστηριότητάς τους μέσω τοπικών καναλιών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Περιβαλλοντικό αποτύπωμα των μελετών περίπτωσης

Οι μελέτες περίπτωσης εξετάστηκαν ως προς το βαθμό επίτευξης του δεδηλωμένου στόχου τους, δηλαδή την αρμονική ένταξή τους στο φυσικό περιβάλλον. Προς τούτο, έγινε επεξεργασία των στοιχείων, που συνελέγησαν από τις επιτόπιες επισκέψεις και τις συνεντεύξεις με τα μέλη των οικοκοινοτήτων, ως προς τον περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα, σε μία σειρά υποκατηγοριών σχετικών με το βαθμό εξοικονόμησης στη χρήση φυσικών διαθεσίμων και μείωσης των αρνητικών επιπτώσεων για το περιβάλλον.

Ακολούθως, έγινε ποιοτική βαθμολόγηση σε μία κλίμακα από 0 έως 4 της επίδοσής τους ως προς τον δεδηλωμένο στόχο, με μηδενική βαθμολογία για τις περιπτώσεις που δεν συνεισφέρουν σε μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματός τους, ενώ 4 για την βέλτιστη επίδοση.

Οι επιμέρους υποκατηγορίες συμπυκνώθηκαν στις εξής οχτώ γενικές κατηγορίες κατάταξης των αξιολογούμενων ευρημάτων: α) νοικοκυριό, β) μετακινήσεις, γ) καλλιέργειες (πρωτογενής παραγωγή), δ) παραγωγικές δραστηριότητες (δευτερογενής/ τριτογενής τομέας), ε) συνολικές ανάγκες κοινότητας για χρήση βιομάζας, στ) διατήρηση των προηγούμενων χρήσεων γης, ζ) εξοικονόμηση υδάτινων πόρων, η) διαχείριση απορριμμάτων. Τα αποτελέσματα της αξιολόγησης αποτυπώνονται στα παρακάτω ιστογράμματα.

Σχήμα 1. Διαγράμματα περιβαλλοντικού αποτυπώματος των μελετών περιπτώσεις
Figure 1. Environmental footprint diagram of the case studies

Παρατηρείται μία βελτιωμένη απόδοση, για τις τρεις από τις τέσσερις κοινότητες, όσον αφορά τον στόχο μειωμένου περιβαλλοντικού αποτυπώματος, στις περισσότερες κατηγορίες. Η εφαρμογή μεθόδων ανακύκλωσης και κομποστοποίησης των απορριμμάτων τους είναι συνολικά εφαρμοζόμενη, οδηγώντας σε υψηλή βαθμολογία και για τις τρεις. Η κατασκευή των εγκαταστάσεων με βιοκλιματικές αρχές και διατάξεις παραγωγής ενέργειας έχει πολύ θετικά αποτελέσματα στην κατηγορία νοικοκυριό και οι τεχνικές βιολογικής καλλιέργειας με εξοικονόμηση νερού, επιδρούν θετικά στην κατηγορία καλλιέργειες. Επίσης, υψηλή βαθμολογία συγκεντρώνουν τα τρία εγχειρήματα και στην κατηγορία βιομάζα, κυρίως λόγω της διαθέσιμης πρώτης ύλης στις περιοχές όπου είναι εγκατεστημένα. Μικρότερη βαθμολογία, αλλά με αξιοσημείωτη βελτίωση, παρατηρείται στη χρήση νερού, χάρη στις προσπάθειές τους για ορθολογική χρήση και αποθήκευση. Χαμηλή βαθμολογία παρατηρείται για όλα τα εγχειρήματα στην κατηγορία μετακινήσεις/ μεταφορές, καθώς είναι ένας κλάδος με περιορισμένες δυνατότητες λόγω εξάρτησης από ορυκτά καύσιμα, με τις όποιες προσπάθειες να γίνονται μέσω μείωσης ή αποφυγής περιττών δρομολογίων ή τεχνικές συνεπιβίβασης.

Η συμβολή των οικοκοινοτήτων στην άρση της απομόνωσης των ορεινών περιοχών

Απώτερος στόχος της έρευνας, που διεξήχθη σχετικά με εγχειρήματα κοινοτήτων, είναι η διαπίστωση του αν, και κατά πόσο, αυτά μπορούν να συμβάλλουν στην άρση της απομόνωσης των ορεινών και γεωγραφικά απομονωμένων περιοχών. Προς αυτήν την κατεύθυνση έγιναν οι εξής παρατηρήσεις, από την ομάδα μελέτης:

1. Το σύνολο των περιπτώσεων που μελετήθηκαν εντός του ελληνικού χώρου βρίσκεται σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές. Μάλιστα σε διάφορους ιστοχώρους σχετικούς με εγχειρήματα οικοκοινοτήτων αναφέρεται, ρητά, ότι αυτές οι περιοχές θεωρούνται καταλληλότερες για την ίδρυση μιας κοινότητας: «[...] το οικολογικό χωριό θα εγκατασταθεί σε ορεινή, ημιορεινή περιοχή. Θα πρέπει να υπάρχει πλούσιο δάσος, κοντινό ποτάμι, όμορφη θέα και να είναι κάπως απόμακρο από την ανθρώπινη δραστηριότητα της σημερινής κοινωνίας. Βασικό κριτήριο επιλογής είναι η "καθαρότητα" του περιβάλλοντος[...]» (eagainst.com).
2. Οι ορεινές περιοχές διαθέτουν ορισμένα πλεονεκτήματα, που τις καθιστούν καταλληλότερες για την ίδρυση μιας οικοκοινότητας: όπως, για παράδειγμα, ο πλούτος των φυσικών διαθεσίμων, ιδιαίτερα σε νερό και ενεργειακό δυναμικό, που είναι απαραίτητα στοιχεία για την εξασφάλιση της αυτάρκειας (διατροφικής και ενεργειακής). Επιπρόσθετα, η ίδια η απομόνωση των περιοχών αυτών μπορεί, από μια οπτική, να αποτελέσει προνόμιο για την οικοκοινότητα, καθότι ενισχύει το κοινοτικό συναίσθημα, όπως άλλωστε γίνεται σε όλες τις ορεινές κοινωνίες, και παράλληλα μειώνει τις πιθανότητες να υπάρξουν προστριβές με τους ντόπιους πληθυσμούς.
3. Οι οικοκοινότητες παρουσιάζουν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά με τις ορεινές κοινωνίες, μερικά εκ των οποίων είναι: ο υψηλός βαθμός αυτονομίας, ο εσωστρεφής χαρακτήρας τους, τα αυστηρά, ορισμένες φορές, έθιμα και παραδόσεις τους (λόγου χάρη αποκλειστική χορτοφαγία), ο ολιγαρκής τρόπος ζωής και η εφευρετικότητα και ευελιξία με τις οποίες αντιμετωπίζουν τις εκάστοτε δύσκολες συνθήκες διαβίωσης.

Συμπεράσματα

Το πρώτο συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε η ομάδα μελέτης, μετά το πέρας της έρευνας σχετικά με τα εγχειρήματα οικοκοινοτήτων, αποτελεί το γεγονός ότι, τα εγχειρήματα αυτά εμφανίζουν ομοιομορφία ως προς τις βασικές αρχές τους, αλλά και ποικιλία ως προς τα ειδικότερα χαρακτηριστικά τους. Τόσο στον ευρωπαϊκό όσο και στον ελληνικό χώρο, οι οικοκοινότητες βασίζονται στις αρχές της αλληλεγγύης, του σεβασμού προς τον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον, της κοινοκτημοσύνης, της συνεργατικότητας, της επιδίωξης της ελευθερίας και της πνευματικότητας, με τις ευρύτερες τους έννοιες. Οι κοινές αυτές αρχές, τις οποίες προσπαθούν έμπρακτα να ακολουθούν τα μέλη των οικοκοινοτήτων, σηματοδοτούν έναν εναλλακτικό και δύσκολο δρόμο απέναντι στο κυρίαρχο μοντέλο των σύγχρονων κοινωνιών της συσσώρευσης.

Από την άλλη, όσο διαφορετικοί είναι μεταξύ τους οι ιδρυτές μιας κοινότητας, τόσο τα χαρακτηριστικά τους διαφέρουν, ως προς τους τρόπους με τους οποίους οργανώνεται το εγχείρημα, τις προτεραιότητες που ιεραρχεί και τους στόχους που θέτει. Το Ελπιδοχώρι, για παράδειγμα, αποτελεί ένα εγχείρημα προσανατολισμένο σε δραστηριότητες που αφορούν, κυρίως, παιδιά, οι Meraki people έχουν εστίασει, σχεδόν αποκλειστικά, στην αναβίωση παραγωγικών δραστηριοτήτων, οι Free & Real δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην διοργάνωση σεμιναρίων για την επίτευξη της οικονομικής βιωσιμότητάς τους και την προσέλκυση νέων μελών κ.ο.κ.

Ένα δεύτερο συμπέρασμα που εξήχθει, είναι ότι βάσει του ορισμού και των χαρακτηριστικών των οικοκοινοτήτων, όπως αυτά καθορίστηκαν στα πλαίσια της μελέτης, η πιο ολοκληρωμένη μορφή εγχειρήματος που βρίσκεται σε εξέλιξη είναι αυτή της Οικοκοινότητας «Σκάλα». Ωστόσο και η «Σκάλα», όπως και τα υπόλοιπα εγχειρήματα που καταγράφηκαν στον ελληνικό χώρο αντιμετωπίζουν κάποια κοινά εμπόδια τα οποία μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: α) Η τοπική κοινωνία είναι καχύποπτη και πολλές φορές αρνητική όσον αφορά την δημιουργία των εγχειρημάτων, β) η παραγωγική τους βάση είναι περιορισμένη, διαθέτουν ελάχιστα μέσα παραγωγής και περιορισμένο ανθρώπινο δυναμικό, γ) χωρίς μια ουσιαστική παραγωγική βάση είναι αδύνατον να υπάρξει αυτάρκεια σε

ικανοποιητικό βαθμό, δ) συνεπακόλουθα, καθίσταται αναγκαία η εξασφάλιση εισοδημάτων από πηγές εκτός του χώρου της οικοκοινότητας, η οποία δεν είναι πάντα εφικτή, ιδιαίτερα σε απομονωμένες περιοχές. Κατά αυτό τον τρόπο, δυσχεραίνεται το έργο της ομάδας με αποτέλεσμα να απομακρύνεται η δράση της από την έννοια της κοινότητας και η συμμετοχή στο εγχείρημα λαμβάνει χαρακτήρα περισσότερο περιστασιακό/παραθεριστικό παρά μόνιμο, ε) Τέλος, ένα από τα βασικά ζητήματα που εντοπίστηκε, είναι η δυσκολία της δέσμευσης και αφοσίωσης νέων μελών, τα οποία, πολύ συχνά, μετά τον αρχικό ενθουσιασμό της συμμετοχής στο εγχείρημα στην συνέχεια λόγω των αντικειμενικών δυσκολιών, σε συνδυασμό με την έλλειψη γνώσεων, διάθεσης συνεργατικότητας και άλλων εφοδίων που απαιτεί ο τρόπος ζωής σε μια οικοκοινότητα, συχνά εγκαταλείπουν.

Ένα τελευταίο συμπέρασμα που προέκυψε αφορά τις καλές επιδόσεις των περισσότερων μελετών περίπτωσης, όσον αφορά το βαθμό περιβαλλοντικού αποτυπώματος. Αυτό ερμηνεύεται αφενός από την τεχνολογική εξέλιξη, που παρέχει τα μέσα για μια φιλική προσαρμογή στο φυσικό περιβάλλον και αφετέρου από τις μειωμένες ανάγκες σε πόρους λόγω περιορισμένων παραγωγικών δραστηριοτήτων.

Εν κατακλείδι, συνοψίζοντας τα παραπάνω συμπεράσματα, η μελέτη αυτή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι «οικοκοινότητες», σαν μοντέλο διαβίωσης, με την σημερινή της μορφή εντός του ελληνικού χώρου, δεν αποτελεί μια άμεση διέξοδο στο ζήτημα της απομόνωσης των ορεινών και των γεωγραφικά απομονωμένων περιοχών. Παρόλαυτα, οφείλει να αναγνωριστεί το γεγονός ότι, ήδη με αυτή την υποανάπτυκτη, σε σχέση με ανάλογα εγχειρήματα στο εξωτερικό, μορφή τους, έχουν αποτελέσει πυρήνες δημιουργίας μιας τάσης αποαστικοποίησης και επανακατοίκησης απομακρυσμένων περιοχών και μάλιστα με έναν τρόπο φιλικό προς το φυσικό περιβάλλον.

Θέματα προς συζήτηση

Τα οικολογικά χωριά, ή αλλιώς οικοκοινότητες, αποτελούν, θα μπορούσε να πει κανείς, εργαστήρια κοινωνικών και οικολογικών πειραμάτων. Δεν είναι ένα μοντέλο έτοιμο για χρήση που μπορεί να λειτουργήσει χωρίς προσπάθεια. Παρακάτω παρατίθενται ορισμένα θέματα/προτάσεις προς συζήτηση, οι οποίες, εν δυνάμει, μπορούν να στηρίξουν την επέκταση των εγχειρημάτων προς την κατεύθυνση της αναβίωσης των ορεινών περιοχών.

Η δημιουργία μιας συστάδας οικοκοινοτήτων, ή ομοσπονδίας, όπως το παράδειγμα της Damanhur στην Ιταλία, μπορεί να αποτελέσει μια διέξοδο. Θα παρουσίαζε ενδιαφέρον να υπάρξουν ομοσπονδίες ή ενότητες ορεινών οικοκοινοτήτων που θα αριθμούν αρκετά μέλη, ώστε να υπάρχουν ποικίλες παραγωγικές δραστηριότητες που θα υποστηρίζουν τα εγχειρήματα. Με αυτόν τον τρόπο, μελλοντικά, θα μπορέσουν να επεκταθούν από την πρωτογενή παραγωγή και στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα και να εξασφαλίσουν υψηλότερα ποσοστά αυτόαρκειας.

Η συμβίωση με την τοπική κοινωνία είναι ένα ακόμα σημαντικό ζήτημα που πρέπει να διευθετηθεί. Από την πλευρά των οικοκοινοτικών εγχειρημάτων, πρέπει να ενισχυθεί η εξωστρέφεια και η ανάμειξη με τους εκάστοτε ντόπιους κατοίκους, ώστε να καταφέρουν να γίνουν αποδεκτά και να υπάρξουν οφέλη και για τις δύο πλευρές. Η συμβίωση, σε βάθος χρόνου, μπορεί να οδηγήσει σε αφομοίωση των νεοσύστατων κοινωνικών δομών των οικοκοινοτήτων, οι οποίες θα τροφοδοτήσουν με αναζωογονητικά στοιχεία (ανθρώπινο δυναμικό, νέες τεχνολογίες, υποδομές κ.ο.κ) την εγκαταλελειμμένη ελληνική ύπαιθρο.

Τέλος, ο τρόπος που συστήνονται αυτά τα εγχειρήματα ως προς το κράτος αποτελεί μία μεγάλη γραφειοκρατική πρόκληση. Μέχρι σήμερα, δεν έχει βρεθεί κάποια κατάλληλη δομή που να ικανοποιεί και να καλύπτει στις ανάγκες των ανθρώπων που προβαίνουν στην σύσταση μιας οικοκοινότητας.

Οι οικοκοινότητες είναι μια αποτύπωση στο σήμερα, μια πιθανής μελλοντικής κοινωνικής οργάνωσης, η οποία, όμως, φαίνεται, ακόμα, να είναι σε εμβρυική μορφή στην

Ελλάδα. Η μελλοντική τους εξέλιξη βασίζεται, κυρίως, πέρα από τους εξωγενείς παράγοντες, στους ίδιους τους ανθρώπους που τις συνιστούν. Μεταξύ των πολυάριθμων προκλήσεων που τα διέπουν, αυτά τα εγχειρήματα αντιμετωπίζουν προκαταλήψεις που τα χαρακτηρίζουν ως οπισθοδρομικά και με ροπή στον πρωτογονισμό, εξαιτίας του λιτού τρόπου ζωής που προσβούν. Η οργάνωσή τους σε ένα κοινοτικό σύστημα ομάδων/ χωριών/κοινοτήτων, ακόμα και πόλεων που θα βασίζεται στην κατανομημένη παραγωγή και το συντονισμό των δράσεων τους, θα τα καταστήσει ικανά να άρουν τις προκαταλήψεις και να αποδείξουν ότι μπορούν να αποτελέσουν τις βάσεις για ένα υγιέστερο και ανθεκτικότερο μοντέλο επιβίωσης, τόσο για τον άνθρωπο, όσο και για το φυσικό περιβάλλον.

Βιβλιογραφία

- Jackson T., "Ευημερία χωρίς ανάπτυξη", τίτλος πρωτοτύπου: "Prosperity without Growth", Εκδόσεις Κέδρος, 2011.
- Madhavi S., "The role of eco-villages in community-based environmental education: a comparative study of communities in Sri Lanka and the United Kingdom", Durham University, Durham, 2007.(ανακτήθηκε από <http://etheses.dur.ac.uk/2459/>)
- Joseph L. Bates A., "What Is an "Ecovillage"?", Communities Magazine, issue #117 "Ecovillages – What Have We Learned?", 2003. (ανακτήθηκε από communities.ic.org)
- Wiberg K., "Ecological Villages, A European Reality", Lund University, Lund, 1998.
- Άνεμος Θ., "Κοινοτική αποκέντρωση, αυτόρκεια και δίκτυα παραγωγών καταναλωτών", Συλλογή εισηγήσεων και άρθρων με τίτλο "Ευημερία χωρίς ανάπτυξη: προτάσεις για έναν άλλο κόσμο από κοινού", Ελεύθερες εκδόσεις Ηλιόσποροι, Αθήνα, 2015.
- Βαβάλιου Α., "Η οικοκοινότητα ως πρότυπο για ένα νέο αστικό σχεδιασμό", Συλλογή εισηγήσεων και άρθρων με τίτλο "Ευημερία χωρίς ανάπτυξη: προτάσεις για έναν άλλο κόσμο από κοινού", Ελεύθερες εκδόσεις Ηλιόσποροι, Αθήνα, 2015.
- Καλλής Γ. Πετρίδης Π., "Πέρα από το δίλημμα λιτότητα ή ανάπτυξη: 11 κείμενα για την Αποανάπτυξη", Δίκτυο Ηλιόσποροι, Ελεύθερες εκδόσεις Ηλιόσποροι, Αθήνα, 2013.
- Κολέμπας Γ., "Ο Σύγχρονος Κοινοτισμός", Οι εκδόσεις των συναδέλφων, Αθήνα, 2016.

Άρθρα

- Άρθρο με τίτλο *Ecovillaggi: le comunità del futuro*, ανακτήθηκε από <http://www.conoscenzaeconfinet.it/ecovillaggi-le-comunita-del-futuro/>, 2016.
- Πανταζόπουλος Γ., "Ο ελληνικός κοινοτισμός και η νεοελληνική κοινοτική παράδοση", ανακτήθηκε από την ιστοσελίδα koinotismos.wordpress.com, 2013.

Ιστοσελίδες

- tamera.org προσπελάστηκε στις 5 Μαρτίου 2016
- damanhur.org προσπελάστηκε στις 10 Μαρτίου 2016
- findhorn.org προσπελάστηκε στις 10 Μαρτίου 2016
- geo.coop/story/ecovillage-economy-tour-damanhur 12 Μαρτίου 2016
- conoscenzaeconfinet.it (προσπελάστηκε στις 15 Απριλίου 2016)
- ecovillaggi.it (προσπελάστηκε στις 17 Απριλίου 2016)
- eagainst.com (προσπελάστηκε στις 18 Απριλίου 2016)
- koinotismos.wordpress.com (προσπελάστηκε στις 5 Μαΐου 2016)

Eco-communities in Greece: exploring the principles, characteristics and their possible contributions to the Integrated Development of isolated areas

C. Rapti, Mining and Metallurgical Engineer

G. Konstantopoulos, Electrical engineering and computer science

K. Aggelousi, Forester

A. Kokkalas, Informatics and Telecommunications

Abstract

Modern lifestyle in Greece, as in most western countries, has been formed in a way that has led to a multidimensional crisis, during the last decades. As a result, a considerable number of people strive to find alternatives, such as eco-communities. This trend, despite its limited spread, could be seen under the prism of the presence's abundance in many rural areas in Greece, like mountainous areas. The methodological approach adopted, in order to approach the issue of eco-communities, with the aim to determine whether these have the potential to eliminate the isolation of the mountainous and geographically remote areas, consists of the following steps: 1) collection and review of literature, 2) collection of data and information about operating eco-communities in Europe, 3) identification and review of relevant ventures in Greece, 4) field research and interviews with members of eco-communities, and 5) evaluation of data collected by field work, in order to draw conclusions. This study has based its conclusions, mainly, in the evaluation of the primary data collected during the field work of the study group. The main conclusions drawn are: firstly, the eco-communities present uniformity in their basic principles, but also diversity in their individual characteristics, secondly, the environmental footprint of eco-communities demonstrates that they are an environmental-friendly living model, though there are many obstacles to be overcome so as, in the future, they can be developed into a sustainable model of common life. Third conclusion was that the ventures recorded in Greece, although they have prospects, are not assessed as "mature" in order to contribute to the elimination of the isolation of geographically isolated regions.